

ROMULUS CIOFLEC – paralele în timp și spațiu

Dr. Luminița Cornea

Key words: Romulus Cioflec, writer, Araci, travels, Europa

ROMULUS CIOFLEC – parallels in time and space

Abstract: Romulus Cioflec (1882-1955) is the writer having a turn for travels. All his life he was a teacher and he took advantage of the holidays for traveling. He traveled a lot, in the country and in the whole Europe, having, this way, the possibility to make some parallels in time and space.

Romulus Cioflec (1882-1955) este scriitorul cu vocația călătoriei. A fost toată viața profesor și a profitat din plin de vacanțele școlare, pentru a călători. Deși a avut mijloace materiale modeste, a călătorit mult, atât în țară, cât și în întreaga Europă, având posibilitatea de a realiza paralele în timp și în spațiu.

Într-o scrisoare adresată prietenului său Panait Istrati, Romulus Cioflec și-a numit **satul natal, Araci, județul Covasna** „cel mai frumos colț al țării”. La vârstă fragedă, a trecut Carpații, devenind elev la Școala Normală din **Câmpulung-Muscel**, absolvită în 1901. După ce, trei ani, a fost învățător în două sate din **județul Prahova**, devine bibliotecar la Biblioteca Academiei din **București**. Solicitat de Vasile Goldiș, este o perioadă (1911-1912) prim-redactor al ziarului *Românul* din **Arad**. Absolvind Facultatea de Litere și Filosofie, Universitatea **București**, a plecat tocmai în județul **Botoșani**, ca profesor la Liceul „Andrei Bașotă” din **Pomârla**.

În 1917, Romulus Cioflec s-a aflat la **Petrograd**, după care a ajuns la **Chișinău**, unde rămâne până în 1926, fiind profesor de română, germană și filosofie la Liceul „B.P.Hasdeu” (un an) și șapte ani la Liceul de Băieți „Mihai Eminescu”. În anul școlar

1921-1922, se află la **Berlin**, cu o bursă de studii.

În anul 1926, Romulus Cioflec, împreună cu soția sa, se transferă la **Timișoara**. De la Chișinău, tocmai la Timișoara! O distanță impresionantă! Dar toate distanțele parcurse de Romulus Cioflec sunt impresionante!

În vara anului 1927, a călătorit în **Spania**, oprindu-se câteva zile și în **Italia**, iar în vara anului 1928, la **Polul Nord**. În 1929, la **Paris**, l-a cunoscut pe scriitorul Panait Istrati, de care îl va lega o strânsă prietenie. În septembrie 1929, a mers cu Panait Istrati la **Lupeni**, ca să cerceteze consecințele grevei muncitorești. În 1932, îl vizitează pe Panait Istrati bolnav, la **Mănăstirea Neamț**. La **Brăila** își vizitase prietenul de mai multe ori.

Cu toate că este cunoscut îndeobște ca romancier (romanele *Vârtejul*, *Pe urmele destinului*, *Boierul*) și ca autor de nuvele și povestiri (debut în anul 1907, cu volumul intitulat *Doamne, ajută-mă!*, urmând *Lacrimi călătoare*, *Români din secuime* și *Trei aldămașe*), Romulus Cioflec este un veritabil memorialist. Cele mai interesante și mai palpitate călătorii au fost transpuse pe hârtie, devenind valoroase volume memorialistice. Avem în vedere trei volume.

Primul *Pe urmele Basarabiei ...note și impresii din revoluția rusească*, apărut în 1927, după ce cu zece ani în urmă fusese în Petrogradul revoluționar, apoi în Basarabia, la Chișinău, unde a rămas mai mult timp. Al doilea volum, *Cutreierând Spania. Impresii de călătorie* (1928), a fost scris în urma călătoriei efectuate în Spania, în vara anului 1927, unde participă la cursurile de vară ale Centrului de Studii Istorice din Madrid, conduse de Menendez Pidal. Al treilea volum, cel mai palpitant, este *Sub soarele polar. Impresii și peripeții din voiajul unor salvați de la naufragiu de spărgătorul Krasin*, apare în 1929, după ce cu un an înainte într-adevăr călătorise la Polul Nord, împreună cu soția, pe nava de pasageri Monte Cervantes a unei companii de navigație din Hamburg, trăind o adevărată aventură.

În toamna anului 1916, pornește într-o călătorie „pe drumuri fără luminiș” (titlul primului capitol al volumului *Pe urmele Basarabiei*), cu gândul de a-și căuta familia plecată din Transilvania în refugiu, dar, spunem noi, mai mult din imboldul, neostoit toată viața, de a călători. În perioada războiului, mijloacele de transport nu erau deloc comode, încât călătoria o face, mai întâi, într-un car cu fân, dinspre Onești spre Iași, apoi cu trenul „o săptămână încheiată”, dar „din văgăunile cele mai de sus ale muntelui, unde de dimineață iar se măcinau oameni, răsuflarea grea a pământului venea după noi în răbufniri surde...”

După o scurtă oprire în Iași, traversează cu trenul Basarabia, care „se scufundă în negura răzvrătită de vânturi”, și merge direct la Petrograd din dorința de a se afla în mijlocul evenimentelor. Ajunge în Petersburg-Petrograd la 23 februarie 1917 și vede revoluția „pe viu”, participă ca martor ocular la evenimentele care se derulau acolo, notându-le ca atare:

„Sâmbătă, în 25 februarie, (strada) Nevschi geme de mulțimea care se revarsă

în valuri (...). Sunt în stradă toți gata să smulgă viitorul din mâinile tiranilor. Va fi ori evoluția biruitoare ori represiunea grozavă. Valul înapoi nu mai poate da. Drumul întoarcerii nu se mai cunoaște.

Jocul primejdios din ajun reîncepu, ca într-o arătare de vis și în proporții neașteptate. Marea stradă geme, huieste de strigăte, de țipete, de invective, de îndemnuri, de frânturi de discursuri – și cravalul se tot mută, amuțește, izbucnește iarăși și iar se mută.”¹

Opinia că Romulus Cioflec „dă câteva pagini memorabile valabile astfel pentru zugrăvirea oricărei revoluții” a fost exprimată de cercetătoarea Carmen Brăgaru, care menționează faptul că, în capitolul *Revendicările moștenirii*, autorul se dovedește „a fi un fin psiholog. Toată situația de după prăbușirea țarismului este descrisă nu în termenii unor informații istorice, împănate cu citate din diverse documente ale momentului, ci printr-o analiză foarte pertinentă a mizelor fiecărui grup important de participanți”, surprinzând „imperceptibila trece de la o orânduire la alta, cu tot ce decurge de aici.”²

În „cetatea răzvrătită a negurilor”, Petrograd, unde „o răsuflare grea învăluie orașul”³, Romulus Cioflec are o surpriză care anticipează evenimentele la care va participa în Basarabia: întâlnirea cu doi basarabeni, unul bălțean, altul sorocean, lângă podul Anitcicov „cel cu caii de bronz de pe canalul Fontana”. Erau „doi soldați nearmați, bărbați în puterea vârstei”. La întrebarea dacă sunt basarabeni, rămân „cu ochii căscați și cu gura întredeschisă de bucuria neașteptatului *eveniment*, (...)

1 Romulus Cioflec, *Pe urmele Basarabiei...*, în volumul Leon Donici, *Revoluția rusă*, Romulus Cioflec, *Pe urmele Basarabiei...*, Editura Universitas, Chișinău, 1992, p. 181

2 Carmen Brăgaru, *Revoluția rusă repovestită de Romulus Cioflec*, în volumul *Romulus Cioflec – un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de Luminița Cornea, Editura Arcuș, 2007, p. 26

3 Romulus Cioflec, *Op. cit.*, p. 208 și 189

cată pe un moment muți la mine și răspund amândoi într-un glas: besarabeni!” Remarca naratorului nu este lipsită de bucurie: „**Cu toate că trecusem prin Basarabia, ei sunt cei dintâi români basarabeni cu cari am putut vorbi.**”⁴⁴

În ziua de 5 martie 1917, Romulus Cioflec s-a despărțit de Petrograd și „după atâta drum în necunoscut, prin largă străinătate a oceanului rusesc, pășesc pe pământul Basarabiei revoluționare” (capitolul *Basarabia revoluționară*). De fapt „pășește” în Chișinău. Impresiile despre oraș sunt sintetice, corecte, ale cunoscătorului care prezintă specificul localității: „Orașul e bine rânduit, croit în felii patrate, cu străzi largi, drepte, zidit solid, din larg și pe pantă, să fie curat și plin de soare.”⁴⁵ Grădina publică a fost și este și astăzi locul cel mai cunoscut – bustul lui Pușchin exista și atunci: „În mijlocul unei alei străjuiește sus, cocoțat pe un soclu înalt și îngust ca un par, bustul în bronz, minuscul, sluițit de omăt, al lui Pușchin, ca un semn de întrebare.”⁴⁶ La începutul secolului, existau în Chișinău câteva clădiri impunătoare, adevărate opere de arhitectură, pe care desigur le-a admirat și scriitorul născut la Araci.

Astăzi relizăm **paralele, în timp, la distanță de un secol**, de exemplu, clădiri impunătoare din Chișinău, „văzute” de Romulus Cioflec există și astăzi: primăria, fosta Dumă orașenească, „cea mai mândră clădire”, și biserica grecească „Sf. Panteleimon”, ambele monumente de artă, aparținând cunoscutului arhitect Alexandru Bernardazzi (1831-1907)⁴⁷. Apoi biserica Sfântul Ierarh Nicolae (arhitect V. N. Țăgan-ko, sfințită în 1901), unde, în mod sigur, Romulus Cioflec a fost în august 1917, spre a petrece spre locul de veci pe pre-

otul-poet Alexe Mateevici⁸, care este prezentat în volumul *Pe urmele Basarabiei...*

Nu numai că Romulus Cioflec înțelege și prezintă exact realitățile Basarabiei din acea perioadă, dar, venind din Ardeal și cunoscându-i istoria, realizează o interesantă paralelă între *Cuvânt moldovenesc* și *Gazeta de Transilvania*: „Față de acestea (ziarele mari de peste Nistru, n.n.) *Cuvântul moldovenesc* este ca și *Gazeta Transilvaniei* dinainte de 1848, în comparație cu ziarul vieneze – așa că prin acei cari ne scriu ori vin pe la redacție, simțim noi că suntem mulți, cu toate că tare suntem puținți” Remarcăm faptul că Romulus Cioflec s-a integrat în grupul celor de la *Cuvânt moldovenesc* („noi”) și că, prin umorul specific, constatat în toate operele sale, face haz de necaz, însă este optimist.

Volumul *Pe urmele Basarabiei* nu este numai o carte de memorialistică, ci este o carte a crezului autorului despre națiunea română prin ce are ea specific în Basarabia, o carte a identității autorului cu speranțele și idealurile basarabenilor dintr-o perioadă dificilă a istoriei acestei provincii românești atât de amarnic vitregită de soartă.

Din primele pagini ale volumului *Cutreierând Spania*, cititorul află că autorul este un călător de vacanță care profită de orice împrejurare pentru a vedea cât mai multe, pentru a face paralele între țara sa și țara vizitată: „**Un călător de vacanță** ca mine găsește la cursurile de vară ale Centrului de studii istorice din Madrid posibilitatea de a se familiariza cu elementele indispensabile ale graiului, culturii și trecutului Spaniei, pentru ca apoi, mai cu profit, să poată cutreiera țara și să poată vorbi cu oarecare competență despre ea”⁹

4 Idem, p. 191

5 Idem, p. 204

6 Idem, p. 205

7 Ludmila Năstase, *Arhitectul A.I. Bernardazzi – 170 ani*, Chișinău, 2001

8 Dinu Poștarencu, *Biserica Sfântul Ierarh Nicolae din Chișinău*, Chișinău, 2002, p. 14

9 Romulus Cioflec, *Cutreierând Spania Impresii de călătorie*, Ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Nicolae Jula, Editura Sport-Turism, București, 1988, p.36

În Spania, Romulus Cioflec se mândrește că este român, că împăratul Traian, originar din Spania, este „taică a românilor”, dar mai ales cu prenumele său „cu care se va fi mândrit, la rândul lui, Traian însuși”:

„După ce poliția de graniță de la Port-Bou (...) a constatat cu plăcere că sunt român și a exclamat: „Trajano! Trajano!”, adică cel de la Traian-împăratul care se ridicase din Spania, și vă rog să citiți „Trahano”, după aceasta m-au examinat cu mai multă atenție decât pe toți ceilalți vreo cincisprezece călători. Se tot uitau la chipul meu, pe semne ca să vadă cât de roman a mai rămas în mine după 2000 de ani, căutând ceva spaniol, ceva italian, ceva francez și ceva portughez ... Dar mai cu seamă după ce au mai constatat că **so-sisem înarmat cu un nume care să facă incontestabilă obârșia mea latină, ba încă foarte îndepărtată, cu un nume cu care se va fi mândrit, la rândul lui, Traian însuși**” (p.19-20).

Orice obiectiv istoric vizitat îi prilejuește referiri la neamul său:

„Dar asupra acestor lucruri să lăsăm valul să cadă, căci un alt fior te covârșește între aceste ruine. E cel venit de la gândul că, pe aceste lespezi, dezgropate azi curioșilor de pretutindeni, va fi călcat de atâtea ori tânărul roman, adoptat mai târziu de Nerva, blândul, înțeleptul și **gloriosul Traian**, taică al Romei în vremuri cam grele, mai apoi și **taică al românilor**” (p. 91).

Orașele vizitate îi prilejuește notarea unor impresii care dezvăluie un călător avizat, documentat: „**Madridul**, ca și cele mai multe capitale ale lumii, constă și el dintr-un oraș nou și un oraș vechi. Acesta din urmă – încins de jur-împrejur de celălalt – este și cartierul comercial al metropolei cu animație maximă.

Punct și centru de circulație tot maximă – și chiar centru geometric – este **Puerta del Sol**. Ea nu este însă o poartă, oricât i se spune așa ... Nu este o poartă de intrare ori de ieșire, cum ar fi **Puerta de Toledo**,

care este pod peste Manzanares la ieșire, și nu poartă ... Madridul nici nu are așa-zise porți, cum aveau și mai au Roma ori vechile orașe germane, ori Parisul. Madridul are o singură **poartă**, situată însă în centru vechiului oraș și nu în margine: este **Puerta del Sol**, de care am amintit, adică **Poarta Soarelui**.” (p. 38)

Volumele de călătorie evidențiază disponibilitatea scriitorului de a se adapta diferitelor situații, prezența pozitivă, umorul. Faptul că el cunoștea mai multe limbi (maghiara, germana, rusa, franceza) constituia un formidabil avantaj. Descriind multiple realități văzute pentru prima dată, realizează, în permanență, **paralele cu realitățile românești cunoscute sau își amintește diverse întâmplări** din copilărie ori adolescență, din satul natal. Exemplificăm din paginile volumului *Cu-treierând Spania*:

„Mai întâi și mai întâi, Manzanares este o apă foarte modestă. Nici nu trece cu totul prin Capitală. Ca și cum s-ar sfi ... Se strecoară pe alături, mică, mult mai mică și mai timidă decât Dâmbovița noastră” (p. 37)

„Alții iau în primire trotuarul mai economic, răspântia ori grădina ori „verbena” (sărbătoare populară, chermeză), ceea ce ar corespunde cu distracțiile și consumațiile de la Moșii Bucureștilor” (p. 42)

Paralele se realizează în timp și în spațiu. Astfel, la **Madrid**, în anul **1928**, își amintește de o discuție cu un coleg polonez, notând:

„Dezgropăm mereu din anul greu **1917** – unul dintre noi, evenimente și emoții trăite la **Petrograd și Chișinău**, iar celălalt în Polonia lui – tot dezgropăm din anul când popoarele noastre s-au putut lămuri din haos. Limba de conversație, rusa, ce singură ne stă la îndemână, potențează și ea atmosfera celor atât de dramatic trăite cu zece ani în urmă!

Dar așa se face că, în cadrul acesta de aridă **ambianță cvasiafricană** – presărată cu

scunde enclave de stâncă mereu pleșuvă și sub arșița unui cer mereu albastru și clar – îmi apare și **imaginea României**, ca să se impună, prin contrast, minții mele: o fermecătoare grădină exuberând de bogăție și de năvalnică vegetație” (p. 67).

„Ca și la Madrid, ni se aduce și aici, mai înainte de a cere primul fel, o farfurie cu măslina coapte, ca entree gratuit. Dar nu sunt **măslina din cele terciuite și negre, aduse în România, în butoaie din Grecia...**” (p. 82)

Pagini extraordinare sunt cele care preced și care descriu **corrida**. Aceasta prilejuește scriitorului-călător amintirea unor întâmplări din copilărie prin care își motivează neplăcerea de a participa „la chinuirea și la uciderea cu delectare a unor rumegătoare”. Își amintește cum „un tovarăș de copilărie, de vârsta mea, prinsese o mătă străină la ei în pivniță”, cum „vreo șapte-opt flăcăi, între șase și zece ani” chinuiau bietul animal, cum „lovea cu sete vitează un băiat al popii, cel cu pivnița și cu paguba, iar alții câțiva nu se lăsau mai prejos (...) era un linșaj în curtea preotului, **linșajul acestei mâțe străine**” (p. 50)

Altă întâmplare din copilărie de care își amintește:

„Într-o duminică, fiind tata dus, **mi-a cerut mama să tai cocoșul**. Mi-a cerut ca singurului bărbat ce mă aflam atunci în gospodărie. Am întins deci gâtul cocoșului pe tăietorul de lemne și l-am retezat cu toporul.

Asta a fost o încercare mai grea decât cea cu mătă și am rămas de la cocoșul acela și de la mătă aceea, cu **hotărârea de a nu mai ucide**” (p. 51)

„Am asistat apoi, ca orice copil, la uciderea unui porc de Crăciun, de unde am plecat cu decizia să nu mai asist. Mă întorceam doar când erau urechile și coada curățate gata. Precum se vede nu prea sunt **viteaz**.

Acum, iată, **sunt constrâns să asist** - împreună cu alte vreo 20000 de persoane formate – la chinuirea și la uciderea cu

delectare a unor rumegătoare. Și anume, ca să raportez compatrioților mei ce e aia corrida. Căci de la plecarea mea pe drumul Spaniei, eram hotărât să le scriu toate despre țara asta. Trebuie deci să scriu cu atât mai mult despre luptele cu tauri. Căci parcă-i aud pe cititori spunând la adresa autorului care va fi ocolit arena: **A fost la Madrid, închipuiește-ți și n-a participat la o luptă cu tauri!** Eu am tot amânat spectacolul ...” (p. 51-52)

Corrida este înfățișată ca un spectacol care nu face cinste oamenilor. Mila față de taur este evidentă: „E un cap negru, cap de taur negru. E evident izbit și intimidat de lumina vie a soarelui, și de zgomot și de atâția oameni grămadă laolaltă, cum desigur nu mai văzuse, el fiind venit direct din cireadă. Cu gâtul încovoiat de la sentimentul pentru primejdie și de la instinctul apărării, el s-a oprit. S-a oprit, cu ochii și urechile speriate de freamătul dimprejur, nemaicunoscut! Apoi, nemai-întârziind, își aruncă coada-n vânt. Vrea la dreapta, vrea la stânga ... Pretutindeni, însă, oameni și iar oameni! **Terorizat de freamăt, șovăie, apoi smorcăie în fața pânzei roșii care a apărut prompt și i se îmbie**. Vrea să ia drumul înapoi, dar drumul e închis!” (p. 54-55).

Volumul *Sub soarele polar* pare a dezvălui un simplu călător care face o călătorie de agrement și care este uimit de nouătea peisajului:

„**La drum, dar, cu soarele!** Aici unde îi dai, cu adevărat și permanent, prețuirea! Căci aici te înviează și – slavă Domnului – nu te dogorește niciodată ... Nu se reîntoarce și nu pleacă. Rotește doar neîntrerupt. De jur-împrejurul creștelor și conurilor de munte, trene de umbră, când mai lungi, când reduse, și acoperă cu ea spre miez-de-noapte, adâncuri și prăpăstii vunde de topire, invadate de flori efemere și nescrutate încă de ochiul omenesc. Acum, ca să ne fărmece plutirea șalupei, el poleiește cu argint, din cel mai înalt punct al

tăriei, ghețarii și iernaticile adăposturi ale munților, și fluturările roiului de pescăruși și de rațe ...” „Horbotă din fiorduri și insule – unele mici cratere de zgură fără urmă de vegetație, abia răsărite din apă și înfășurate în guler tremurat de spumă – barează furia valurilor; iar spre continent, care nu totdeauna începe de la șoseaua noastră întortochiată, se deschid ochiului, din vreme în vreme, spre interior, strâmtorile de apă din ce în ce mai îngustate, fiordurile dintre munții prăpăstioși cu crestele de granit – și, mai înăuntru, de zăpezi și ghețuri veșnice – săltate din pajiștea fragedă a malurilor, din crâng și din nori afară.”¹⁰

De multe ori exclamațiile înlocuiesc descrierea trăirilor sufletești:

„Cine n-a citit măiestritele descrieri ale coastei norvegiene cu fiordurile! De la impresia celor citite însă și până la senzația și farmecul dobândite direct, mai va!... (...)Te urmărește imaginea vie a celor dobândite în priveliștile verii fragede și ale iernii eterne, ale zilei și ale nopții, în al căror lanț simți că în curând are să se piardă noaptea. Iar noaptea albă ... Lumea în excelentă dispoziție.” (p. 35)

Botezul de la Cercul Polar îi amintește scriitorului-călător de obiceiuri din țară, dar realizează și comentarii ironice: „Dar spectacolul acesta dătător de fiori – improvizat gratuit pe bord de păgânul Neptun. Și depășit doar de scufundarea în cristelniță a plodurilor din ortodoxie, inconștiente și rebele la creștinare, ori de baia cu premii a creștinilor săraci hazardați în căutarea sfintei cruci la Bobotează – m-a făcut să-mi aduc aminte că avem și un medic al vaporului între sutele de „doctori” ...

Până acum niciunul din cele 100 de paturi ale „Hospital”-ului n-a fost ocupat, iar

vizitele de zis-au redus la câteva mici miizerii ... Dar de-acum, mi-am zis, după botezul acesta năpraznic, însoțit de ploaie cu ninsoare și cu vânt și la care s-au făcut părtașe și vreo cinci dudu, are să capete, în sfârșit, și doctorul de lucru... A trebuit să mă încredințez însă a doua zi că toți botezații de ambele sexe s-au coborât teferi la Tromsö, iar „Hospitalul” a rămas tot gol. În largul mărilor, libere de miasme, cu aer tare și curat, ți se întărește și mai mult convingerea că oamenii răcesc numai când au izbutit să se baricadeze împotriva aerului curat, a vântului și a frigului, în adăposturi în care apoi s-a născut și a fost botezat „guturaiul”(p. 51).

În concluzie, Romulus Cioflec realizează „pagini admirabile, care traduc un observator rafinat al spectacolului naturii”¹¹. Interesant este volumul *Sub soarele polar*, prin descrierea celor câteva sute de pasageri de pe vas, din 25 de țări (un singur chinez, patru români) care vorbeau mai multe limbi, dar frecvent se auzeau limbile germană, italiană, franceză, olandeza, ceho-slovaca.

Prin vizitarea atâtor țări din Europa, prin cunoașterea mai multor limbi, prin trăirea unor sentimente și emoții deosebite în compania atâtor cetățeni de etnii diferite, prin paralele realizate între România și alte țări, între meleagurile românești și străine, între timpuri diferite etc. **scriitorul Romulus Cioflec poate fi considerat** ceea ce numim astăzi **un adevărat european**.

10 Romulus Cioflec, *Sub soarele polar. Impresii și peripeții din voiajul unor salvați de la naufragiu de spărgătorul Krasin*, Editura Națională S. Ciornei, București, (1929), p. 35-36

11 Marianne Iliescu, „*Sub soarele polar*” – jurnalul de călătorie al lui Romulus Cioflec, în volumul *Romulus Cioflec – un ardelean pe drumurile lumii*, ediție îngrijită de Luminița Cornea, Editura Arcuș, 2007, p. 32